

УДК 3
ББК 6/8
И 67

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

АБДИРАЙЫМОВА Г.С. – Председатель Совета молодых ученых при Фонде Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации, доктор социологических наук, профессор кафедры социологии и социальной работы КазНУ им. аль-Фараби

ОТВЕТСТВЕННЫЕ РЕДАКТОРЫ:

АМИТОВ С.А. – кандидат социологических наук, доцент кафедры социологии и социальной работы КазНУ им. аль-Фараби

И 67 **Инновационное развитие и востребованность науки в современном Казахстане: Сб. ст. Междунар. науч. конф.** (г. Алматы, 6 декабря 2013 г.). – Алматы, ИД «Жибек жолы», 2013. – 452 с.

ISBN 978-601-250-204-6

Ч. 5: Общественно-гуманитарные науки.

ISBN 978-601-250-209-1

В настоящий сборник вошли материалы VII Международной научной конференции «Инновационное развитие и востребованность науки в современном Казахстане» (г. Алматы, 6 декабря 2013 года).

Материалы предназначены для молодых ученых, исследователей, преподавателей, студентов и аспирантов, интересующихся проблемами развития современного общества.

Сборник издается в авторской редакции.

УДК 3
ББК 6/8

ISBN 978-601-250-209-1 (Ч. 5)
ISBN 978-601-250-204-6

© «Фонд Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации», 2013

Болысбаева С.М., Нұран Д.Н., Морозова Т.А. ЖАСТАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК МӘСЕЛЕ РЕТІНДЕ	80
Бурханова Д.К. ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ СРЕДНЕГО КЛАССА В КАЗАХСТАНЕ	87
Валиева Г.Е., Насимова Г.О. ПОЛИТИЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ МОЛОДЕЖИ: МИФ ИЛИ РЕАЛЬНОСТЬ.....	92
Веревкин А.В. ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОГРАММ И НАЦИОНАЛЬНЫХ МОДЕЛЕЙ.....	96
Джекебаева М.А. ЭТИКА МЕН ДЕОНТОЛОГИЯНЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ЕРЕЖЕЛЕРІ.....	105
Досмурзаева Д.О. ЖАЛҒЫЗБАСТЫ АНА ФЕНОМЕН РЕТІНДЕ: ҒЫЛЫМИ КОНТЕКСТ	111
Дуйсенова С.М., Амитов С.А. РОЛЬ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССАХ	119
Ерболаева А.А. ПРОБАЦИЯ – ӘЛЕУМЕТТІК ИНСТИТУТ РЕТІНДЕ	126
Игенбай А.Н., Рысбеков Қ.Қ. САЛТ-ДӘСТҮР ӘЛЕУМЕТТІК ИНСТИТУТ РЕТІНДЕ	133
Карасева Н.В. ТРУДНОСТИ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ ВЫПУСКНИКАМИ ШКОЛ И ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ ПЕРВЫХ КУРСОВ.....	139
Каттабеков А.Н. МЕХАНИЗМЫ ПОДДЕРЖКИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН.....	147
Көшекеев Е., Амитов С.А. ЖОО ТҮЛЕКТЕРІНІҢ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТЫЛУЫНЫҢ БҮГІНГІ КҮНГІ КӨРІНІСІ.....	152
Кусаинова А.Н., Садырова М.С. ВЛИЯНИЕ ИНТЕРНЕТА НА СОЦИАЛИЗАЦИЮ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ.....	158

ал-Фараби атындағы ҚазҰУ оқытушысы
Болысбаева С.М.

ал-Фараби атындағы ҚазҰУ оқытушысы
Нұран Д.Н.

ал-Фараби атындағы ҚазҰУ доценті, соц.г.к.
Морозова Т.А.

ЖАСТАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК МӘСЕЛЕ РЕТІНДЕ

Ұлттың денсаулығы, болашақ ұрпақтың денсаулығы – ол билік іс-әрекетінің нақты бір бағыты емес. Ол белгілі бір мақсат. Бұл мақсат орындалмай, әлеуметтік, экономикалық, адамгершілік сияқты жаһандық ұлттық мәселелердің шешімін табу мүмкін емес.

Сондықтан барлық мемлекеттік саясат болашақ ұрпақтың денсаулығын қамтамасыз етуге бағдарланып және білім, денсаулық сақтау, құқық қорғау органдары барлық реформаларының векторлары осыған бағытталуы қажет.

Жастардың денсаулық деңгейі маңызды демографиялық көрсеткіш болып табылады. Дені сау жастар қоғамның ары қарайғы дамуының кепілі. Сондықтан да жасөспірімдер мен жастар арасындағы аурулардың өсу деңгейі мен бүгінгі таңдағы көңілсіз көрсеткіштері ешкімді бей-жәй қалдырмасы анық.

Жас ұрпақтың денсаулығын сақтау – мемлекеттің маңызды стратегиялық мәселесі болып табылады. Өйткені, өскелең ұрпақ денсаулығының негізі балалық шақтан қаланады. Әлемнің барлық дерлік өркениетті елдерінде тұрғындардың денсаулық мәселесі,

әсіресе, жас ұрпақтың денсаулығы мемлекеттік саясаттың басым бағыты мен басты ұлттық құндылығы болып табылады. Дегенмен де, Бүкіләлемдік денсаулық сақтау ұйымының мәліметтеріне сүйенсек, тұрғындардың денсаулығын қорғау бойынша мемлекеттік саясат әлемнің 80-нен астам елдерінде ешқандай тиімді нәтиже бермеген. Бұл деген денсаулық сақтау жүйесінің жетілмегендігінен хабар береді [1].

Еліміздің «Қазақстан-2030» даму стратегиясында ұзақмерзімді басым бағыттардың бірі ретінде Президент «Азаматтардың денсаулығы, білімі мен әл-ауқатын» анықтайды. Мұнда аурулардың алдын алу және салауатты өмір салтын ынталандыру маңызды компонент ретінде көрсетіледі. Аталған стратегиядағы көрсетілген міндеттерді орындау үшін Қазақстан Республикасының Президенті «Қазақстан Республикасы азаматтарының денсаулығын арттыру бойынша іс-шаралар» қаулы қабылдады [2].

Барлық созылмалы аурулардың пайда болуы мен дамуына әсер ететін қатерлік факторлары 20-29 жас аралықтарында қалыптасып, кеңінен тарала бастайды. Денсаулық сақтау жүйесін жетілдіру мақсатында мемлекет тарапынан жүргізіліп жатқан белсенді іс-шараларға қарамастан, Қазақстандағы жағдай әлі де дұрыстала қойған жоқ. Осы ретте экология, стресстік жағдайлардың артуы, нашакорлық пен алкогольизм және т.б. себептер қазақстандықтардың денсаулық жағдайына тікелей әсер етіп, аурулардың кең етек жаюына, әр түрлі індеттердің мен әлеуметтік аурулардың пайда болуына әкеп соғады. Медициналық статистиканың мәліметтеріне сүйенетін болсақ, Қазақстан Республикасындағы жасөспірімдер арасындағы аурулар соңғы 5 жылда 22%-ға өскен.

Мәліметтер бойынша:

- наркологиялық бұзылулармен есепте тұрғандардың саны 354 038 адам, оның ішінде жасөспірімдер саны – 17 717.
- жасөспірімдерарасындағы маскүнемдікмәселесі соңғы 4 жылда 2,5 есеге артқан [3].

Қазіргі қоғамның алдында шылым шегу және маскүнемдікпен байланысты мәселелер тұр. Бұл зиянды әдеттер, әсіресе, жастар ортасында кең етек жаюда. Зиянды әдеттер жалпы қоғам өміріне,

сонымен қатар, жеке адамдардың іс-әрекетіне де кері әсерін тигізеді. Қазіргі таңда бұл мәселе, шынында, жаһандық мәселеге айналу-да. Маскүнемдік пен шылым шегу Бүкіләлемдік денсаулық сақтау ұйымының жіктеуінше, жұқпалы аурулар санатына жатқызылмайды. Жұқпалы емес аурулар әлемде орын алып жатқан өлімдердің басты себебі жұқпалы емес аурулар болып табылады. Олардың қарқынды етек жаюына, адамдар мен қоғамға әсері мен осы жұқпалы аурулармен байланысты жыл сайынғы өлімдерге қарамастан, оларды белгілі, экономикалық тұрғыдан қарастырылған іс-шаралармен алдын алуға болар еді.

Жыл сайын шылым шегу 25 мың қазақстандықтарды өлтіруде (өкпе рагы, созылмалы обструкциялық өкпе аурулары, жүрек аурулары және т.б. аурулар себебінен). Шылым шегу мен маскүнемдіктің салдары, әсіресе, жасөспірімдер мен жастар арасында кеңінен таралуда. Мәліметтерге сүйенсек, 12 жастан жоғары тұрғындардың 27%-ы шылым шегеді. Әр түрлі жастардағы топтардың шылым шегу деңгейі әр түрлі болып келеді. Дабыл қағатын мәселе, жастардың арасындағы шылым шегу деңгейінің артуында ғана емес, бұл мәселе қыздар мен әйелдер ортасында да көптеп кездесуде. Шылым шегудің ең жоғарғы деңгейі 18-19 (20%) және 20-29 (17,2%) жас аралығындағы жастар топтарында байқалады. 6 миллионға жуық адамдар тікелей немесе пассивті шылым шегу нәтижесінде көз жұмуда. 2030 жылға дейін бұл көрсеткіш 7,5 миллионға дейін жетуі мүмкін, ал бұл барлық өлім жағдайларының 10%-ын құрайды. Дегенмен, шылымға қарсы күрестің тиімді іс-шараларын кең масштабта қолдану қажетті деңгейдегі саяси қолдаудың жетіспеушілігі, денсаулық сақтау секторынан басқа секторлардың белсенді атсалыспауы, ресурстардың жеткіліксіздігі нәтижесінен жүзеге асырылмай отыр [4].

Мәліметтерге сүйенсек (мың адамға), демалу органдары ауруларынан 2010 жылы өлім көрсеткіші – 7,1, 2011 жылы – 8,6 (1-кесте) [4].

Жылдар	2010	2011	2012
Мың адамға	7,7	7,1	8,6
100 000 адамға	48,0	43,6	52,1

Маскүнемдік мәселесі маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Алкогольды пайдаланумен байланысты мәселелер адамзат қоғамының тарихынан бастау алады және қай елдің болмасын алдында тұрған мәселелердің бірі. Ч.Дарвиннің өзі кезінде «Алкогольді асыра пайдалану адамзатқа соғыстан, аштықтан, обадан артық қас» деген болатын.

Бүгінгі таңда алкогольді пайдалану адамзат денсаулығына қауіп төндіруші маңызды факторлардың бірі. Жер құрлығы тұрғындарының 15 жас және одан үлкен жастағыларының 47%-ы алкогольды тұтынса, олардың ішінде 5%-ы алкогольды аса көп мөлшерде тұтынады. Жоғарыда айтылғандай, Бүкіләлемдік денсаулық сақтау ұйымының мәліметтері бойынша, жыл сайын алкогольды асыра пайдалану нәтижесінде әлемде 2,5 миллион адам қаза табады. Яғни, безгек сияқты ауруынан көз жұматын адамдар санынан үше есе көп адамның өліміне әкеледі. Алкогольді пайдаланудың салдарынан өлімге әкелетін себептер өте көп, атап айтқанда, жолкөлік апаттары, оқыс жағдайлар, жүрек қан тамырлары аурулары, өкпе рагі мен циррозы және т.б. Бүкіләлемдік денсаулық сақтау ұйымының мәліметтері бойынша, Қазақстан Орта-Азия аймақтары арасында алкогольді «ең көп пайдаланушы» ел болып саналады. Орташа есеппен алғанда, республиканың әрбір тұрғынына 6 литр спирттен келеді екен, ал есепке алынбайтын тұтынумен бірге есептейтін болсақ – 11 литр. Салыстырмалы түрде қарастырып көрсек: көрші Қырғызстан мен Түркменстанда бұл көрсеткіш екі, ал Өзбекстан мен Тәжікстанда үш есеге аз, ТМД елдері – Ресей, Украина және Белоруссияда әр адамға 15 литр спирттен келеді екен. Мамандардың сараптауынша, тұрғындардың алкогольды тұтыну деңгейі алкогольге деген қолжетімділікпен тікелей байланысты. Мұнда оның бағасы, уақыты мен сатылу орындары да есепке алына-

ды. Алкогольге деген қолжетімділік пен алкогольды тұтыну деңгейі арасындағы байланыс статистикамен де дәлелденіп отыр.

Қазақстан Республикасы қалаларындағы алкогольды сату орындарының тығыздығы келесіден көрініс табады. 201 қала тұрғындарына 1 сауда нүктесінен келеді. Тұрғындардың 17%-ы алкогольды аса көп мөлшерде тұтынады. Мәліметтерге сүйенсек, бүгінгі таңда Қазақстанның наркологиялық диспансерлерінде «алкоголизм» диагнозымен 200 мыңнан астам адам тіркелген. Олардың жартысынан көбін 20 жасқа дейінгі жасөспірімдер құрайды [4,1]. Олар тек медициналық тұрғыда бекітілген алкоголь тұтынушылары ғана. Шын мәнісінде, алкоголь сусынын пайдаланушылар өте көп. Негізгі қатерлі топ – жастар.

Тағы да айта кететін бір жай, Қазақстанда жастар пайдаланатын – әлсіз алкогольды коктейльдер мен сусындар бойынша статистика жүргізілмейді. Мамандардың бағалауы бойынша, олардың көлемі әр қазақстандыққа 0,5-тен 0,75 литрге дейін келуі мүмкін. Ақшалай көрінісі 5 млрд. теңгені құрайды. Яғни, осынша қаржыны республика тұрғындары «бұқараны жоюдың сұйық қаруына» жұмсайды. Бірақ тұтынушылардың өздері «ягуар», «джин-тоник», «дизель» сияқты сусындарды «алкогольды сусындар» санатына жатқызбайды. Көпшілігі үшін ол «көңіл-күйді көтеруші лимонад» ретінде ғана танылады. Бірақ нарколог-дәрігерлердің айтуынша, мұндай коктейльдер мен сусындарды жарты жыл пайдаланудың өзі үміт артып отырған жастарымызды «соңғы маскүнемге» айналдыруы мүмкін.

Соңғы уақытта республикамызда жасөспірімдер мен жастар арасында сыра ішушілердің саны күн санап артып келеді. Сыра күнделікті сусынға да айналып кеткен сынайлы. Ол әлсіз алкогольді немесе тіпті алкогольсіз сусын деп те жарнамаланып жүр. Сыраны шектен тыс тұтыну алкогольді тәуелділікке әкеп соғады. Құлмақ негізінде дайындалған сыранның құрамында алкогольдік тәуелділікке әкелетін спирттен басқа, есірткілік тәуелділікке әкелетін наркотик те бар екендігі ғылыми тұрғыда дәлелденген. Аталмыш алкогольсіз сыра өз зиянын тигізеді, өйткені оның құрамында аз мөлшерде болса да алкоголь бар. Күніне 75 грамм алкогольды тұтынудың өзі ақ алкогольге деген тәуелділікті қалыптастырады. Жас ағза үшін аз дозадағы алкогольдің өзі зиянды, ал бала туу жасындағы әйелдер

үшін ол тіпті қауіпті. Созылмалы маскүнемдік күшті алкогольдік суусындарға қарағанда сыраны тұтынудан 3-4 есе тезірек пайда болады. Сыраны бірнеше ай мөлшерден тыс пайдаланудан кейін тәуелділік пайда болады. Өндіруші сыраға спирт қосатыны бірімізге мәлім. Сондықтан жастар арасында сыраның зиянды суының өскендігін кеңінен тарату қажет.

Қауіп факторларының кеңінен таралуы тұрғындар арасында өз денсаулықтары, отбасы мен қоршаған орта денсаулығы үшін жауапкершіліктің төмен деңгейде болуымен байланысты. 2012 жылдан бері 31 қазан күні Ұлттық алкогольден бас тарту күні болып аталып өтеді. Бұл шараның мақсаты – қазақстандықтарды алкогольды шектен тыс пайдаланудың жағымсыз әсері туралы көбірек ақпараттандыру, салауатты өмір салтын қалыптастыру, өз денсаулықтары үшін азаматтық жауапкершілік деңгейін арттыру болып табылады.

Қазақстанда шылым шегу мен маскүнемдіктің алдын алу шаралары денсаулық сақтауды дамытудың 2011–2015 жылдарға арналған «Саламатты Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы аясында жүргізіледі. Мұнда шылым шегу мен алкогольді шектен тыс тұтынуды азайту, қоғамдық денсаулықты сақтау мен нығайтуға бағытталған, денсаулық сақтау сияқты мәселелер бойынша ведомствоаралық өзара әрекеттестік шаралары қарастырылған. Сонымен қатар, Қазақстанда Y-Peer (жас жеткіншектер) бүкіләлемдік волонтерлар қозғалысы бой көтеріп келе жатыр. Бұл БҰҰ Қорының жастармен бірігіп жұмыс істеудегі инновациялық бастамасы. Бұл желі жасөспірімдер мен жастардың репродуктивті денсаулығы, жаман әдеттердің алдын алу, салауатты өмір салтын үгіттеу салаларында жұмыс істейтін мындаған жігіттер мен қыздарды біріктіреді. Дүниежүзілік Y-Peer желісі әрдайым кеңейіп отырады. Қазіргі таңда оның құрамында Шығыс Еуропа, Орталық Азия, Таяу Шығыс, Солтүстік және Шығыс Африканың әртүрлі ұйымдары кіреді.

ТСҚҰҰҚ-ның (UNFPA) қатысуымен қозғалыс мүшелері бағдарламалар мен жобалар дайындауды, қарым-қатынасқа түсу, театрландырылған көріністерге негізделген интервенциялар өткізуге, мониторинг пен баға беруді үйреніп, меңгерді. Қазақ және орыс тілдерінде қолжетімді жастар вебсайты жасалынды [5].

Аталған мәселені шешудің бір жолы – салауатты өмір салтын үгіттеуді ұйымдастыру, тұрғындар арасында шылым шегу мен алкогольды пайдалануға деген теріс көзқарас қалыптастыру. Қазіргі таңда интернеттің адамдарға ықпалы зор. Сондықтан жоғарыда аталған мақсаттарға қол жеткізу үшін интернеттің мүмкіндіктерін белсенді пайдалана білу қажет. Тағы бір нұсқа ретінде, баннерлерде темекі мен алкогольдің зияны туралы әлеуметтік жарнамалар іліп, видеороликтер түсіруге де болады.

Қоғамның түрлі топтарындағы адамдарды дене шынықтырумен айналысуға тарту өскелең ұрпақтың моральдық және физикалық тұрғыдан денсаулығын арттырудың шығыны аз және тиімді түрі. Осы ретте, аэробика, шейпинг сияқты физикалық жағтығулар жүйесіне қызығушылық артуда. Сондықтан денсаулықты сақтау мен қалпына келтіруде тек қана бір нәрсені күтіп отыру аздық етеді. Адамның өзі қандай да іс-әрекеттер жасауы қажет. Қандай болмасын іс-әрекетке мотив керек. Мотив – адамның қандай да бір қажеттілігін қанағаттандыру үшін саналы түрде ниетін оятушы нәрсе. Сондықтан денсаулықты сақтау үшін салауатты өмір салтын қалыптастыру мотивациясы қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Шеметова Г.Н., Дудрова Е.В. Проблемы здоровья современной студенческой молодежи и нерешенные вопросы организации лечебно-профилактической помощи // Саратовский ғылыми-медициналық журналы 2009, № 4.

2. Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан 2030: Гүлдену, қауіпсіздік және барлық қазақстандықтардың тұрмыс жағдайларын жақсарту» халыққа Жолдауы.

3. НЦПФЗОЖ Бас директоры, м.ғ.д., профессор А.А. Акановтың баяндамасы «Актуальные проблемы формирования здорового образа жизни в рамках Стратегии «Казахстан-2030».

4. ҚР статистика Агенттігі.

5. Молодежь Казахстана-2006: положение, тенденции, перспективы. Аналитикалық баяндама. – Астана: ДМП БжҒМ, 2006. – 56 б.